

مقاله پژوهشی

مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

دوره ۲۱، فروردین ۱۴۰۱، ۳۲-۱۷

اثر بخشی بسته آموزشی فرزندپروری بر کاهش مشکلات پر خاشگری و قانون شکنی نوجوانان: یک مطالعه نیمه آزمایشی

شیوا رادفر^۱، اقبال زارعی^۲، منصور سودانی^۳، مهناز معلم^۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۳۱ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۱۴۰۰/۰۷/۰۴ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۰۱

چکیده

زمینه و هدف: فرزندپروری به عنوان مجموعه رفتارهایی از سوی والدین جهت تربیت فرزندان، همواره موضوعی چالش برانگیز برای والدین بوده است و آموزش به والدین یکی از راه کارهای اساسی جهت کاهش این چالش ها به شمار می آید. پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی بسته آموزشی فرزندپروری بر کاهش مشکلات پر خاشگری و قانون شکنی نوجوانان شهر اهواز انجام شد. **مواد و روش ها:** پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح گروه آزمایش و کنترل با پیش آزمون- پس آزمون بود. از بین کلیه والدین (زن و مرد) دارای فرزند نوجوان با مشکل پر خاشگری و قانون شکنی مراجعه کننده به مراکز مشاوره اهواز در سال ۱۳۹۹، ۳۴ نفر انتخاب و به صورت تصادفی (قرعه کشی) در دو گروه آزمایش (۱۷ نفر) و کنترل (۱۷ نفر) قرار گرفتند. گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه تحت آموزش بسته تدوین شده فرزندپروری قرار گرفتند و گروه کنترل آموزش دریافت نکردند. برای جمع آوری داده ها از مقیاس اندازه گیری مشکلات رفتاری (CBCL) استفاده شد. داده ها با استفاده از تحلیل کوواریانس چند متغیره تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: یافته ها نشان داد که آموزش فرزندپروری بر نمره مشکلات قانون شکنی ($F=18/335, P<0/001$) و پر خاشگری ($F=15/346, P<0/001$) تأثیر معنی دار داشته است.

نتیجه گیری: بر اساس یافته های پژوهش حاضر، می توان نتیجه گرفت بسته آموزشی تدوین شده فرزندپروری نوجوانان بر بهبود مشکلات پر خاشگری و قانون شکنی مؤثر می باشد. این بسته جهت بهبود مشکلات رفتاری نوجوانان، به والدین پیشنهاد می شود.

واژه های کلیدی: آموزش، فرزندپروری، نوجوانان، پر خاشگری

۱- دکترای تخصصی مشاوره، گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

۲- (نویسنده مسئول) دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

تلفن: ۰۷۶-۳۲۲۴۲۸۲۰، دورنگار: ۰۷۶-۳۲۲۴۲۸۲۰، پست الکترونیکی: eghbalzareei2010@yahoo.com

۳- استاد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۴- استاد، گروه بخش فناوری آموزشی و سوادآموزی، دانشگاه تاسوسن، مرینلد ایالات متحده، آمریکا

مقدمه

نوجوانان گروه متمایزی هستند که نیاز به توجه ویژه دارند [۱]، چرا که دوره نوجوانی هم‌زمان با تغییرات رفتاری قابل توجه همراه با رشد ساختار و عملکرد مغز است [۲]. نوجوانان در عصر حاضر با چالش‌های بی‌شماری مواجه‌اند که برخی از این چالش‌ها شامل خشونت و رفتارهای انحرافی [۳]، رفتار قانون‌شکنانه [۴] و رفتارهای ضد اجتماعی [۵] می‌باشند. این مشکلات که نوجوانان با آن روبه‌رو هستند می‌تواند بر روی آنان تأثیر مخربی بگذارد [۶]، چرا که مشکلات رفتاری یکی از شایع‌ترین دلایل مراجعه نوجوانان به مراکز اورژانس بهداشت روان بوده و این مسئله‌ای پیچیده محسوب می‌شود که ۱۱ تا ۵۵ درصد از کل مراجعان مراکز بهداشت روان را تشکیل می‌دهد و نیز با شیوع بالا در حال حاضر تخمین زده می‌شود [۷].

این موضوع پیامدهای طولانی مدتی در دست‌یابی نوجوانان به فرصت‌های تحصیلی، کاری و روابط پایدار دارد که همه برای سازگاری موفقیت‌آمیز در آینده فرد مهم می‌باشند [۸]. پژوهش‌گران بر این باورند که بیش‌تر این چالش‌ها ناشی از محیط است، براساس نظریه فرآیند اجتماعی، رفتار فرد در بستر فرآیندهای اجتماعی شکل می‌گیرد [۹]. هم‌چنین Williams و همکاران در پژوهش خود نشان دادند که سبک فرزندپروری با مشکلات عاطفی و رفتاری نوجوانان رابطه دارد [۱۰].

مداخلات نامناسب والدین از موجبات رفتارهای قانون‌شکنانه نوجوانان می‌شود [۱۱] و خانواده به دلیل کیفیت

پایین ارتباطات، زمینه را برای مشکلات رفتاری نوجوان فراهم می‌کند [۱۲] به صورتی که درگیری‌های مخرب والدین پیش‌بینی‌کننده عواطف منفی فرزندان است [۱۳]. هم‌چنین ارتباط والدین با نوجوان خود می‌تواند مشکلات عاطفی و رفتاری او را تعدیل و یا برخلاف آن، می‌تواند تشدیدکننده باشد [۱۴]، چرا که تعامل والد و نوجوان از جمله عوامل کلیدی کاهش آسیب‌های روانی دوران بلوغ محسوب می‌شود [۱۵]. شواهد بسیاری وجود دارد که حمایت مثبت خانواده و مشارکت والدین در مرزهای خانواده به عنوان محافظ نوجوان در برابر مشکلات رفتاری عمل می‌کند [۱۶].

در دوران نوجوانی فرد احساس تنهایی می‌کند و این احساس می‌تواند ناشی از ضعف ارتباط با خانواده و نارضایتی از این ارتباط باشد [۱۷]. اقدامات والدین از جمله آموزش، جهت کاهش مشکلات عاطفی و رفتاری فرزند نوجوانشان باعث کاهش این مشکلات می‌شود [۱۸]. بنابراین برنامه‌های مداخلاتی و پیش‌گیری که هدف آن بهبود تعاملات است می‌تواند به ارتقاء مثبت والدین کمک کند و تأکید بر آن بوده که والدین باید در این برنامه‌ها گنجانده شوند تا تأثیرات سودمند آن را در شیوه فرزندپروری افزایش دهند [۱۳]. آموزش به والدین و روابط بین آن‌ها و فرزندان را بهبود و مداخله‌ای مؤثر در درمان اختلالات رفتاری فرزندان است [۸]. مهارت‌های والدینی، پذیرش، حمایت و دلگرمی به پیش‌گیری از مشکلات فرزندان کمک می‌کند [۱۹]. در نهایت می‌توان گفت، مشکلات نوجوانان در ارتباط با مسئله فرزندپروری است؛ بنابراین یک جنبه خاص که نیاز به توجه ویژه دارد نظام خرد

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر از نوع نیمه آزمایشی همراه با پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه کنترل بود. والدین تمامی نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ سال شهر اهواز در سال ۱۳۹۹ که فرزندانشان مشکلات عاطفی و رفتاری داشتند، جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل دادند. این مطالعه دارای کد اخلاق با شماره ثبتی IR.HUMS.REC.1400.110 از دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان می‌باشد.

پژوهش حاضر دارای یک متغیر مستقل شامل بسته آموزشی فرزندپروری و دو متغیر وابسته شامل قانون‌شکنی و پرخاشگری و نیز دارای دو گروه آزمایش و کنترل بود. حجم نمونه حاضر طبق مطالعه Sabbagh Zadeh و همکاران [۲۶]، با در نظر گرفتن انحراف معیار ۱۰/۵۶ (انحراف معیار مشکلات عاطفی-رفتاری نوجوانان)، $d=10/13$ (اختلاف میانگین پیش‌آزمون پرخاشگری گروه‌های آزمایش و کنترل)، $Power=0/80$ (توان آزمون) و $\alpha=0/05$ (خطای نوع I در آزمون فرضیه)، برای هر گروه ۱۵/۳۶ برآورد شد که با توجه به احتمال ریزش‌های احتمالی حجم نمونه، برای هر گروه ۱۷ نفر از والدین (پدر یا مادر) در نظر گرفته شد. بنابراین ۳۴ نفر پس از بررسی معیارهای ورود به مطالعه به روش نمونه‌گیری هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند.

$$n = \frac{2\sigma^2(Z_{1-\frac{\alpha}{2}} + Z_{1-\beta})^2}{d^2}$$

برای اجرای پژوهش در ابتدا مجوز از معاونت پژوهشی دانشگاه و گروه آموزشی مشاوره دانشگاه هرمزگان گرفته شد

خانواده است که نظریه و تحقیقات تجربی برای دهه‌ها اجماع گسترده‌ای راجع به اهمیت حیاتی روابط والد و فرزند در طول رشد و سازگاری آن‌ها با کودک و نوجوان نشان داده است [۲۰].

بنابراین با وجود نقش خانواده و سبک فرزندپروری آنان در آسیب‌های دوران نوجوانی [۲۱]، در پژوهش‌ها به شکل مشخص بر گستردگی اجزاء و ابعاد خانواده تأکید نشده است. چرا که هر پژوهش به بخشی از آن آسیب‌ها اشاره نموده است. برای نمونه می‌توان به مشکل توجه و بیش‌فعالی [۲۲]، مشکلات اجتماعی و بین‌فردی [۲۳]، و پرخاشگری اشاره نمود [۲۴].

با توجه به این‌که مطالعات نسبتاً کمی در مورد نقش والدین از بعد تجربه زیسته آنان در کاهش مشکلات نوجوانان به عنوان عامل تعیین‌کننده سلامت فرزندان انجام شده است [۲۵]، پژوهش‌گر در جهت فهم و تبیین تجارب زیسته والدین دارای فرزند نوجوان و به طور خاص نوجوانان پرخاشگر و قانون‌شکن بوده است. از سویی در رابطه با نقش و فرآیند خانواده در کاهش مشکلات عاطفی و رفتاری نوجوانان، بیش‌تر در کشورهای غربی پژوهش‌هایی انجام شده است [۱۱]. لذا با توجه به اهمیت دوران نوجوانی و مشکلات عاطفی و رفتاری این دوران، پژوهش حاضر بر آن بود این عامل مهم را در بافت بومی و ایرانی بررسی کند. بنابر تمهیدات یاد شده، پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش فرزندپروری به والدین نوجوانان بر کاهش مشکلات پرخاشگری و قانون‌شکنی نوجوانان انجام شد.

و با مراجعه پژوهش‌گر به مراکز مشاوره فهرستی از پدران و مادران دارای فرزند نوجوان با مشکلات عاطفی و رفتاری که جهت درمان فرزند نوجوان خود به مراکز مشاوره شهر اهواز مراجعه و اقدامی جهت درمان صورت نداده بودند تهیه و با آنان تماس حاصل شد و جهت درمان گروه هدف مشخص شدند. سپس در دو گروه کنترل و آزمایش به روش تخصیص تصادفی (قرعه‌کشی)، نمونه‌های انتخابی به صورت مساوی به گروه مداخله (۱۷ نفر) و گروه کنترل (۱۷ نفر) تقسیم شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل تمایل مراجعین به شرکت در پژوهش، داشتن فرزند ۱۲ تا ۱۸ سال مبتلا به مشکلات پرخاشگری و قانون‌شکنی، سواد لازم والدین جهت تکمیل پرسش‌نامه، درک مباحث و انجام تمرینات آموزشی مطرح شده در جلسات گروه درمانی و ارائه آن در جلسه بعد، و مهارت لازم جهت استفاده از نرم‌افزار آموزشی آنلاین بودند. ملاک خروج نیز شامل نقص در تکمیل پرسش‌نامه پژوهش، زندگی نکردن نوجوان با پدر و مادر، عدم تمایل به شرکت در تمام جلسات گروه‌درمانی بودند.

بعد از انتخاب نمونه به اعضای گروه آزمایش، بسته آموزشی تدوین شده ارائه شد و این در حالی بود که به اعضای گروه کنترل هیچ مداخله و درمانی ارائه نشد و به آن‌ها این اطمینان داده شد پس پایان پژوهش، مشاوره فردی با آن‌ها صورت خواهد گرفت و مشاور جهت قدردانی از آن‌ها آموزش‌های لازم جهت حل مشکلات رفتاری فرزندانشان به آن‌ها داده خواهد شد. در این پژوهش ملاحظات اخلاقی شامل رعایت صداقت، امانت‌داری علمی موضوعات مطرح شده در جلسات،

رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش، محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات شرکت‌کنندگان، بی‌نام بودن مقیاس اندازه‌گیری در پژوهش مورد توجه قرار گرفته شد.

جهت تشخیص مشکل عاطفی و رفتاری نوجوان و نیز تشخیص تأثیرگذاری آموزش‌های صورت گرفته، از پرسش‌نامه اندازه‌گیری مشکلات رفتاری Child Behavior Checklist (CBCL)، Achenbakh و همکاران (۲۰۰۱)، استفاده شد. این ابزار برای کودکان و نوجوانان ۶ تا ۱۸ سال تدوین شده، فرم گزارش والدین در پرسش‌نامه Achenbakh، مدلی چند محوری است که برای سازماندهی و یک‌پارچه‌سازی داده‌های تجربی حاصل از منابع اطلاعاتی مختلف چارچوبی فراهم کرده است. آن‌ها براساس شیوه‌های آماری مانند تحلیل عاملی، این مدل را توسعه داده‌اند و به دو عامل کلی درونی‌سازی و برونی‌سازی دست یافتند [۲۷]. در ایران نیز Minayee (۱۳۸۵) با استفاده از روش تحلیل عاملی از هشت عامل اضطراب/افسردگی، گوشه‌گیری/افسردگی، شکایت جسمانی، مشکلات اجتماعی، مشکلات تفکر، مشکلات توجه، رفتار قانون‌شکنی و رفتار پرخاشگری در این مقیاس مورد تأیید قرار گرفت [۲۸]. Ghamari-Givi و همکارش (۲۰۱۵) [۲۹]، روایی و پایایی آن را بر روی ۲۰۰ کودک و نوجوان سنجیدند و آن بخش از سیاهه که مشکلات عاطفی-رفتاری را می‌سنجد شامل ۱۱۳ سؤال اصلی و ۸ سؤال فرعی است که در یک مقیاس ۳ درجه‌ای (۰ = نادرست، ۱ = تا حدی یا گاهی درست، ۲ = کاملاً یا غالباً درست) نمره‌گذاری می‌شود. این سیاهه ۸ مشکل یا سندرم عاطفی-

آموزشی بر طبق برنامه‌ای مدون با استفاده از مبانی نظری سبک‌های فرزندپروری تدوین شد [۱۰].

مداخله آموزشی برنامه فرزندپروری نوجوانان بر روی والدین (پدر یا مادر) شرکت کننده گروه آزمایش طی ۸ جلسه اجرا شد. جهت اجرای مداخله در جلسات آموزشی، به وسیله تماس تلفنی با تک تک آن‌ها و ذکر ساعت و مدت حضور آن‌ها در کلاس آموزشی آنلاین هماهنگی لازم با آن‌ها صورت گرفت. گروه مداخله از طریق ۸ جلسه ۷۵ دقیقه‌ای از طریق برنامه آنلاین اسکای روم به روش سخنرانی، ارائه پاورپوینت آموزشی، بحث گروهی، پرسش و پاسخ آموزش داده شد. آموزش فرزندپروری توسط دانشجوی دکترای مشاوره خانواده ارائه گردید و اطلاعات مربوط به شرکت‌کنندگان توسط محقق از طریق پرسش‌نامه آنلاین و نیز مصاحبه قبل و بعد از مداخله جمع‌آوری شد.

قبل از شروع مداخله، رضایت کتبی از شرکت‌کنندگان دریافت و به آن‌ها این اطمینان داده شد که اطلاعات دریافتی محرمانه بوده و نمونه‌ای از مجوز دریافتی از سوی معاونت آموزشی دانشگاه نیز به آن‌ها ارائه شد. گروه کنترل در این فاصله هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. خلاصه جلسات درمان در جدول ۱ ارائه شده است [۳۰].

در پژوهش حاضر ریزش نمونه وجود نداشت و با توجه به این‌که به آن‌ها این اطمینان داده شده که جلسات مشاوره فردی پس از دوره آموزشی کنونی به صورت رایگان در اختیار آن‌ها قرار داده خواهد شد، رضایت آن‌ها جهت همکاری دریافت شد و این همکاری پس از گروه‌درمانی ادامه‌دار بود.

رفتاری را اندازه می‌گیرد که شامل اضطراب/افسردگی، گوشه‌گیری/افسردگی، شکایت جسمانی، مشکلات اجتماعی، مشکلات تفکر، مشکلات توجه (بی‌توجهی، بیش‌فعالی و تکانش‌گری)، رفتار قانون‌شکنی و رفتار پرخاشگرانه را شامل شد. تعداد ۱۷ سؤال به هیچ یک از این سندرم‌ها تعلق ندارند و تحت عنوان "سایر مشکلات" طبقه‌بندی می‌شوند. آزمون مجدد اعتبار کل سیاهه ۰/۹۴ و برای اضطراب / افسردگی ۰/۸۲، گوشه‌گیری / افسردگی ۰/۸۹، شکایت جسمانی ۰/۹۲، مشکلات اجتماعی ۰/۹۰، مشکلات تفکر ۰/۸۶، مشکلات توجه ۰/۹۲، رفتار قانون‌شکنی ۰/۹۱ و رفتار پرخاشگری ۰/۹۰ و همچنین آلفای کرونباخ برای کل سیاهه ۰/۹۷ و اضطراب / افسردگی ۰/۸۴، شکایت جسمانی ۰/۸۲، مشکلات اجتماعی ۰/۸۲، مشکلات تفکر ۰/۷۸، مشکلات توجه ۰/۸۶، رفتار قانون‌شکنی ۰/۸۵ و رفتار پرخاشگری ۰/۹۴ گزارش شده است. چهار عامل اختلال‌های برون ریزی، درون ریزی و جسمانی شده به عنوان اختلالات محوری هستند که به وسیله این سیاهه رفتاری قابل شناسایی هستند [۲۹]. پایایی این پرسش‌نامه در پژوهش حاضر با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ محاسبه گردید.

پیش از اجرای پژوهش، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شامل: سطح تحصیلات، جنسیت، سن شرکت‌کنندگان در پژوهش و نیز جنسیت فرزندان آزمودنی‌ها ثبت شد. پرسش‌نامه‌ها دو بار در طی مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون در آخرین جلسه بر روی اعضای گروه آزمایش و کنترل اجرا شد. جلسات

جلسه	شرح هر جلسه
جلسه اول	برقراری ارتباط و آشنایی با والدین، گردآوری اطلاعاتی در مورد موضوعاتی که باعث ایجاد مشکل بین نوجوان و والدین شده‌است، تشریح اهداف در جلسات.
جلسه دوم	تشخیص تفاوت بین فکر و واقعیت در زمینه پرخاشگری و نشان دادن رابطه بین محرک- فکر- احساس- رفتار. مشخص کردن نقش افکار ناسالم در فکر و رفتار در زمینه خشم. تعیین نقش والدین در ایجاد افکار- احساسات- رفتار. آموزش نحوه تغییر پاسخ‌گویی والدین به رفتارهای نوجوانان نسبت به شیوه‌های قبلی که استفاده می‌کردند.
جلسه سوم	بررسی اهمیت ارتباط سازنده با نوجوان و این‌که در هر رابطه‌ای وجود اختلاف و تناقض می‌تواند امری طبیعی باشد. آموزش مهارت‌های ارتباطی والد و نوجوان و اهمیت آن. آموزش همدلی با فرزند نوجوان. آموزش مهارت‌های بارش فکری و رها کردن هیجانات.
جلسه چهارم	مشخص کردن راه‌هایی برای شروع رابطه نوجوان با اجتماع بیرون و نحوه برخورد جامعه با او. بررسی نحوه فراگیری روابط اجتماعی. بررسی نقش جامعه و ارتباطات بر نوجوان. بررسی حد و مرزها بین نوجوان و جامعه.
جلسه پنجم	مشخص کردن این‌که مشکلات پرخاشگری نوجوان بیش‌تر در چه زمینه‌ای است. آموزش تکنیک‌ها و راه‌کارهایی به والدین برای کمک به افزایش مهارت آموزی فرزندانشان.
جلسه ششم	بررسی تأثیر نظام باوری والدین در مورد زندگی و نقش آن‌ها بر نوجوان. تکنیک نوشتن فیلم‌نامه زندگی خود را بنویسید. تکنیک تنظیم عواطف و هیجانات خود در طول زمان‌ها و موقعیت‌های مختلف.
جلسه هفتم	آموزش استراتژی یک قدم رو به عقب بازگشتن. تاکنون چندین بار پیش آمده که شما و فرزند نوجوانتان در مورد موضوعات جزئی که اهمیت آن‌چنانی نداشته‌اند با هم بحث داشته‌اید؟ زمانی که یک قدم به گذشته باز می‌گردید و در مورد آن موضوع به خوبی می‌اندیشید، آیا به این نتیجه می‌رسید که چیزهای کوچک می‌توانند اطلاعات بیشتری در مورد رابطه شما بیان کنند؟
جلسه هشتم	جمع‌بندی کلی از تمام موضوعات مطرح شده در جلسات آموزشی و نتیجه‌گیری از برداشت‌های والدین از آموزش صورت گرفته.

نتایج

در جدول ۲ ویژگی‌های جمعیت شناختی گروه‌های مورد مطالعه شامل سن، سطح تحصیلات، جنسیت پدر و مادرها و فرزند نوجوان آن‌ها ارائه شده است. به منظور مقایسه دو گروه از نظر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از آزمون خی دو استفاده شد. با توجه به عدم معنی‌داری مقدار آماره‌های به دست آمده نتیجه گرفته می‌شود بین ویژگی‌های جمعیت شناختی دو گروه تفاوتی وجود ندارد ($P > 0/05$).

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ و با رعایت پیش فرض‌های آزمون انجام گرفت. داده‌های جمع آوری شده در سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد) و آمار استنباطی شامل آزمون مجذور کای، آزمون دقیق فیشر و تحلیل کواریانس چندمتغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. هم‌چنین برای بررسی نرمال بودن از آزمون ناپارامتریک Kolmogorov-Smirnov و برای بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها از آزمون Levene استفاده شد. سطح معناداری در آزمون $0/05$ در نظر گرفته شد.

جدول ۲- ویژگی‌های جمعیت شناختی شرکت کنندگان در پژوهش به تفکیک گروه آزمایش و کنترل در سال ۱۳۹۹

مقدار P	گروه کنترل (تعداد=۱۷)		آزمایش (تعداد=۱۷)		متغیر
	(درصد) فراوانی		(درصد) فراوانی		
۰/۹۸۸*	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	سن والدین شرکت کننده
	۳ (۱۷/۶)	۴ (۳۴/۵)	۳ (۱۷/۶)	۴ (۳۴/۵)	۳۰ تا ۳۵ سال
	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۳۶ تا ۴۰ سال
	۱۰ (۵۸/۸)	۹ (۵۲/۹)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۴۱ تا ۴۵ سال
۰/۷۳۵*	۶ (۳۵/۳)	۸ (۴۷/۱)	۶ (۳۵/۳)	۸ (۴۷/۱)	جنسیت شرکت کنندگان
	۴ (۲۳/۶)	۲ (۱۱/۸)	۴ (۲۳/۶)	۲ (۱۱/۸)	مرد
	۵ (۲۹/۴)	۵ (۲۹/۴)	۵ (۲۹/۴)	۵ (۲۹/۴)	دختر
	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	۲ (۱۱/۸)	پسر
۰/۹۹۱*	۱۰ (۵۸/۸)	۱۲ (۷۰/۶)	۱۰ (۵۸/۸)	۱۲ (۷۰/۶)	جنسیت شرکت کنندگان
	۷ (۴۱/۲)	۵ (۲۹/۴)	۷ (۴۱/۲)	۵ (۲۹/۴)	زن
	۹ (۵۲/۹)	۹ (۵۲/۹)	۹ (۵۲/۹)	۹ (۵۲/۹)	مرد
۰/۸۴۵**	۸ (۴۷/۱)	۸ (۴۷/۱)	۸ (۴۷/۱)	۸ (۴۷/۱)	جنسیت فرزند نوجوان

*آزمون دقیق فیشر، **آزمون مجذور کای، $P < 0/05$ اختلاف معنی دار

نرمال بودن توزیع متغیرها در گروه‌ها گزارش شده است. با توجه به این جدول، فرض نرمال بودن توزیع متغیرها برقرار می‌باشد.

میانگین و انحراف معیار نمرات پیش آزمون و پس آزمون متغیرهای رفتارهای قانون شکنی و پرخاشگری دو گروه آزمایش و گواه در جدول ۳ ارائه شده است. هم‌چنین در این جدول نتایج آزمون Kolmogorov-Smirnov برای بررسی

جدول ۳- شاخص‌های توصیفی نمرات پیش آزمون-پس آزمون در دو گروه آزمایش (۱۷ نفر) و کنترل (۱۷ نفر)

مقدار P	آماره آزمون Kolmogorov-Smirnov	انحراف معیار	میانگین	گروه	وضعیت	متغیر
۰/۶۹۲	۰/۱۶۴	۲/۷۸	۲۰/۱۲	آزمایش	پیش آزمون	رفتارهای قانون شکنی
۰/۸۶۱	۰/۱۳۸	۴/۰۸	۲۱/۷۶	گواه	پس آزمون	
۰/۶۵۶	۰/۱۶۹	۲/۵۳	۱۶/۷۶	آزمایش	پیش آزمون	
۰/۷۶۲	۰/۱۵۴	۳/۹۵	۲۱/۱۲	گواه	پس آزمون	
۰/۸۳۴	۰/۱۴۲	۳/۰۴	۲۶/۳۵	آزمایش	پیش آزمون	پرخاشگری
۰/۳۹۳	۰/۲۰۹	۲/۹۳	۲۴/۵۹	گواه	پس آزمون	
۰/۷۳۴	۰/۱۵۸	۳/۵۹	۲۳/۱۸	آزمایش	پیش آزمون	
۰/۴۵۳	۰/۱۹۹	۳/۴۱	۲۳/۹۴	گواه	پس آزمون	

 $P < 0/05$ انحراف معنی دار از توزیع نرمال

نوجوانان از آزمون تحلیل کواریانس چندمتغیره استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی شیب رگرسیون پیش آزمون و

به منظور بررسی اثربخشی بسته آموزشی فرزندپروری تجربه زیسته بر کاهش مشکلات پرخاشگری و قانون شکنی

($P > 0.05$)، $F = 1/362$ ، $M = 4/382$ (Box's). نتایج آزمون Bartlett برای بررسی کرویت یا معنی داری رابطه بین متغیرها نشان داد که رابطه بین این مؤلفه‌ها معنی دار است ($P < 0.001$)، $df = 2$ ، $F_{2,460} = 31/460$ مقدار کای دو). پس از بررسی پیش فرض‌های تحلیل کواریانس چندمتغیره، نتایج آزمون نشان داد که بین دو گروه حداقل در یکی از دو متغیر رفتارهای قانون شکنی و پرخاشگری تفاوت آماری معنی داری وجود دارد ($p < 0.001$)، $F_{2,29} = 15/924$ ، $Wilks\ Lambda = 0/477$ (جدول ۴).

پس آزمون نمرات در گروه آزمایش و کنترل نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F_{4,54} = 1/392$)، $P > 0.05$. نتایج آزمون Levene برای بررسی همگنی واریانس متغیرهای وابسته در گروه‌ها نشان داد که واریانس رفتارهای قانون شکنی ($F_{1,32} = 2/454$) و پرخاشگری ($F_{1,32} = 0/93$) در گروه‌ها همگن می‌باشد. نتایج آزمون ام باکس برای بررسی برابری ماتریس کواریانس متغیرهای وابسته در بین گروه آزمایش و کنترل نیز نشان داد که ماتریس کواریانس متغیرهای وابسته در دو گروه برابر است.

جدول ۴- نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیره برای اثر اصلی متغیر بسته آموزشی فرزندپروری بر متغیرهای وابسته

اثر	آزمون‌ها	مقادیر	مقدار F	درجه آزادی اثر	درجه آزادی خطا	مقدار P	اندازه اثر
گروه	اثر پیلایی	۰/۵۲۳	۱۵/۹۲۴	۲	۲۹	< ۰/۰۰۱	۰/۵۲۳
	لامبدای ویلکز	۰/۴۷۷	۱۵/۹۲۴	۲	۲۹	< ۰/۰۰۱	۰/۵۲۳
	اثر هتلینگ	۱/۰۹۸	۱۵/۹۲۴	۲	۲۹	< ۰/۰۰۱	۰/۵۲۳
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۱/۰۹۸	۱۵/۹۲۴	۲	۲۹	< ۰/۰۰۱	۰/۵۲۳

$P < 0.05$ اختلاف معنی دار

یافته‌ها می‌توان گفت که بسته آموزشی فرزندپروری تجربه زیسته مؤثر بوده و موجب کاهش رفتارهای قانون شکنی و پرخاشگری نوجوانان گردیده است. همچنین اندازه اثر در جدول ۵ نشان می‌دهد که عضویت گروهی ۳۳/۸ درصد از تغییرات رفتارهای قانون شکنی و ۳۷/۹ درصد از تغییرات پرخاشگری را تبیین می‌کند.

برای بررسی این که گروه آزمایش و کنترل در کدام یک از متغیرها با یکدیگر تفاوت دارند در جدول ۵ نتایج تحلیل کواریانس تک متغیره گزارش شده است. با توجه به جدول ۵، آماره F برای رفتارهای قانون شکنی ($P < 0.001$)، $F_{1,30} = 15/346$ و پرخاشگری ($P < 0.001$)، $F_{1,30} = 18/335$ معنی دار است. این یافته‌ها نشان گر آن هستند که بین گروه‌ها در این متغیرها تفاوت معنی داری وجود دارد. با توجه به این

جدول ۵- نتایج تحلیل کواریانس تک متغیره جهت بررسی تفاوت گروه آزمایش (۱۷ نفر) و کنترل (۱۷ نفر) در سال ۱۳۹۹

متغیر	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	مقدار P	اندازه اثر	توان آزمون
رفتارهای قانون شکنی	بین گروهی	۷۵/۶۴۳	۱	۷۵/۶۴۳	۱۵/۳۴۶	< ۰/۰۰۱	۰/۳۳۸	۰/۹۶۶
	خطا	۱۴۷/۸۷۰	۳۰	۴/۹۲۹				
پرخاشگری	بین گروهی	۵۷/۷۱۹	۱	۵۷/۷۱۹	۱۸/۳۳۵	< ۰/۰۰۱	۰/۳۷۹	۰/۹۸۵
	خطا	۹۴/۴۴۲	۳۰	۳/۱۴۸				

$P < ۰/۰۵$ اختلاف معنی دار

بحث

این پژوهش باشد، یافت نشد. در تبیین این یافته می توان گفت خشونت رو به افزایش بوده و خشم یکی از عواطف متدوال در نوجوانان است که بر اثر برخورد آن‌ها به موانعی در رسیدن به اهدافشان بروز می کند، نوجوانان بیش تر از سایر گروه های سنی مستعد خشونت هستند و سطح بالایی از خشونت به عنوان تمایل به رفتار انحرافی در آنان مشخص شده است. از آن جایی که پرخاشگری حداقل تا حدودی به شرایط و سن بستگی دارد در دوران نوجوانی رو به افزایش می باشد [۲۴].

براساس نظریه فرآیند اجتماعی بیش تر این چالش ها ناشی از محیط است، چرا که جوان کج رو را همواره فردی به تصویر می کشند که رفتار وی در بستر روابط و فرآیندهای اجتماعی موجود شکل می گیرد [۹]. دلیل اصلی بروز پرخاشگری عوامل نامطلوب خانواده می دانند و افزایش این مشکل در بین نوجوانان را کمبود منابع در دسترس جامعه بیان کرده اند، چرا که شخصیت یک شکل یخ زده نیست، بلکه در کل مسیر زندگی یک فرد شکل گرفته و در زندگی و فعالیت های روزمره خود را نشان می دهد، نه در لحظات دشوار زندگی [۳۳].

پرخاشگری نوجوانان یک مسئله بهداشت عمومی جهانی است که دارای پیامدهای عاطفی، اجتماعی و اقتصادی طولانی مدت

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثر بخشی بسته آموزشی فرزندپروری براساس تجربه زیسته والدین جهت بهبود مشکلات پرخاشگری و قانون شکنی نوجوانان شهر اهواز انجام شد. نتایج تحلیل کواریانس نشان داد که بسته تدوین شده فرزندپروری توانسته است در گروه آزمایش باعث کاهش پرخاشگری و قانون شکنی نوجوانان شده و تأثیر معنی داری داشته است.

تاکنون پژوهشی در زمینه اثربخشی بسته آموزشی فرزندپروری براساس تجربه زیسته والدین دارای فرزند نوجوان با مشکل پرخاشگری انجام نشده است که بتوان همسویی و یا ناهمسویی آن را با سایر یافته های پژوهشی بررسی نمود، اما نتایج پژوهش حاضر با سایر پژوهش ها که اثربخشی شیوه های مختلف آموزشی را با این متغیرها نشان داده اند همسو می باشد. برای مثال: نتایج حاصل از آزمون نتایج نشان داد که آموزش به والدین در جهت نحوه برخورد با نوجوان خود موجب کاهش پرخاشگری نوجوان شده و این یافته همسو با پژوهش های پیشین [۳۳-۳۱، ۹] بود. در این مطالعات نشان داده شد، آموزش به والدین می تواند باعث کاهش مشکل پرخاشگری نوجوانان شود. در این بین یافته هایی که ناهمخوان با نتایج

و پرهزینه بوده و شناسایی متغیرهایی که می‌توانند این رفتارها را در این گروه جمعیتی کاهش دهد از اهمیت حیاتی برخوردار است. بنابراین، نیاز به تعیین عوامل محافظت‌کننده رفتار پرخاشگرانه در نوجوانی وجود دارد [۷].

درمورد هم‌زمانی پرخاشگری با سایر مشکلات عاطفی و رفتاری همبستگی زیادی بین پرخاشگری و سایر صفات بیرونی به ویژه رفتارهای قانون شکنانه وجود داشته است [۳۴]. و نیز آموزش به والدین را در کاهش رفتارهای پرخاشگرانه فرزندان مؤثر دانسته‌اند [۳۲]. Hashemi و Goodarzi در پژوهش خود نشان دادند که آموزش روش‌های اصلاح رفتار به مادران، مشکلات پرخاشگری فرزندان را کاهش می‌دهد و سبب تغییرات در رفتارهای نوجوانان می‌شود، چرا که برخورد والدین با نوجوانان باید به گونه‌ای باشد که به تشدید، عصبانیت، عصیانگری و عناد منجر نشود [۳۱]. آموزش سبب کاهش پرخاشگری و رفتارهای تکانش‌گری در نوجوانان می‌شود [۳۵].

بنابراین می‌توان بیان کرد هرگونه اشکال در نحوه برخورد والدین می‌تواند پرخاشگری نوجوان را برانگیزد. پرخاشگری با آموزش والدین قابل کنترل بوده و همان‌طور که با سپری کردن فرآیند آموزش پژوهش‌گر دریافت که والدین شرکت‌کننده در دوره آموزشی فهم بهتری نسبت به مشکلات نوجوان خود پیدا کردند و راه‌بردهای مقابله‌ای درست را آموزش دیدند، توان‌مندتر شدند تا بر پرخاشگری فرزند نوجوان خود مدیریت داشته باشند.

در رابطه با نتایج حاصل از آزمون تفاوت دو گروه در مؤلفه رفتارهای قانون‌شکنانه فرزند نوجوان، نتایج از نظر آماری معنی‌دار بود، به این معنا که آموزش به والدین موجب کاهش رفتار قانون‌شکنی شد. مطالعات نشان داده است که آموزش حمایت درست والدین باعث کاهش مشکلات فرزندان می‌شود و این آموزش‌ها در رابطه با رفتارهای قانون‌شکنانه در پسران و دختران بیش‌تر از مشکل پرخاشگرانه بر والدین مؤثر واقع شده است و با نظم سخت‌گیرانه والدین در ارتباط بوده، رفتارهای قانون‌شکنانه حاصل رفتارهای والدین با فرزند خود و نتیجه بی‌توجهی و عدم حس امنیت از جانب والدین با فرزند نوجوان خود می‌باشد [۳۶].

به‌طور کلی رفتارهای مشکل‌زا و مخرب در نظریه روان‌شناسی آدلری براساس یک الگوی روان‌شناختی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر این اساس که رفتارهای مخرب و ناکارآمد از قبیل اختلال‌های رفتاری با فقدان دلگرمی سازی و احساس تعلق با خانواده رابطه داشته و می‌تواند به یک منطبق شخصی نامناسب ختم شود و در ادامه به یک سبک زندگی و پویایی‌های شخصیتی منجر شود که باعث می‌شود نوجوان در قبال دیگران احساس برتری کند [۳۷].

در تبیین این نتیجه می‌توان بیان کرد که رفتار قانون شکنانه به این صورت تعریف شده است؛ رفتارهایی که با هنجارهای عمومی جامعه در تضاد بوده و باعث بروز مشکلات برای فرد و جامعه می‌شود. در رابطه با نقش خانواده و این مشکل رفتاری باید گفت، انتقال موفقیت‌آمیز از مرحله نوجوانی به چرخه‌ی زندگی خانوادگی به آموزش والدین

آموزشی فرزندپروری جهت کاهش ابعاد دیگری از مشکلات عاطفی و رفتاری نوجوانان به غیر از (قانون شکنی و پرخاشگری) پرداخته شود.

نتیجه گیری

به طور کلی نتایج پژوهش حاضر نشان داد آموزش به والدین روشی مناسب جهت بهبود مشکلات عاطفی و رفتاری نوجوانان، به خصوص پرخاشگری و قانون شکنی بوده است. با توجه به اثربخش بودن آموزش براساس تجربه زیستی والدین، بهتر است از نقش مداخله‌ای والدین در پیش‌گیری یا بروز رفتارهای پرخطر نوجوانان و کاهش مشکل پرخاشگری و قانون شکنی بهره برد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود این مداخله به عنوان یک بسته آموزشی با تمرکز بر بهبود مهارت های فرزندپروری و افزایش آگاهی والدین، از سوی مراکز آموزشی و درمانی مورد توجه قرار گیرد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند قلمرو نوینی را برای پژوهش‌هایی در زمینه فرزندپروری باز نماید و همچنین در پیش‌گیری از این قبیل مشکلات کمک کننده می‌باشد.

تشکر و قدردانی

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری مشاوره دانشگاه هرمزگان می‌باشد. به این وسیله از والدین نوجوانان با مشکلات پرخاشگری و قانون شکنی که در این پژوهش شرکت نمودند و نیز از مراکز مشاوره شهر اهواز که جهت انجام این پژوهش با پژوهشگر همکاری نموده اند، تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

وابسته است بر این اساس که همه انسان‌ها به یک سیستم اجتماعی تعلق دارند و خانواده سنگ بنای این سیستم است که در آن فرد یاد می‌گیرد چگونه با دیگران برخورد نماید و تجربیات درونی خانواده به عنوان مدل‌هایی برای روابط آینده و علاقه اجتماعی در نظر گرفته شود، در این پژوهش پژوهشگران دریافتند، آموزش به والدین موجب کاهش رفتار قانون شکنی در فرزندان نوجوان می‌شود. بنابراین می‌توان گفت سبک فرزندپروری با مشکلات رفتاری فرزندان رابطه دارد به شکلی که بر اهمیت محیط خانوادگی در دوران کودکی و نوجوانی در این پژوهش و سایر پژوهش‌ها تأکید شده است.

این پژوهش همانند سایر پژوهش‌ها محدودیت‌هایی داشته که از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به نمونه اشاره کرد و با توجه به نوع پژوهش که به روش تحقیق آزمایشی بوده و این که این پژوهش در شهر اهواز انجام شد، لذا تعمیم یافته‌ها بهتر است با احتیاط انجام شود. همچنین با توجه به تنوع فرهنگی بالا در این شهر، پیشنهاد می‌شود که در شهرها و فرهنگ‌های دیگر پژوهش‌های مشابه پژوهش حاضر صورت گیرد. مقایسه بسته آموزشی تنظیم شده فرزندپروری براساس تجربه زیسته با سایر آموزش‌ها فرزندپروری می‌تواند نتایج مطلوب‌تری را به همراه داشته باشد. با توجه به این که استفاده از مرحله پی‌گیری می‌تواند به ارزیابی بهتر نتایج درمانی بیانجامد، لذا پیشنهاد می‌شود در مطالعات مشابه مرحله پیگیری انجام گردد و نیز پژوهشی به بررسی اثربخشی بسته

References

- [1] Lancet T. Making the most out of crisis: child and adolescent mental health in the emergency departmen. *J Med Libr Assoc* 2016; 100 (3): 935-88.
- [2] Kühn S, Mascharek A, Banaschewski T, Bodke A, Bromberg U, Büchel C, et al. Predicting development of adolescent drinking behaviour from whole brain structure at 14 years of age. *JELife* 2019; 5(8): 1-15.
- [3] Yuldasheva MB, Ergashova Z. Socio-psychological support adolescents with accentuations of character and aggressiveness. *IJIE* 2021; 4(2): 363-6.
- [4] McClelland E, McKinney C. Disruptive behavior and parenting in emerging adulthood :Mediational effect of parental psychopathology. *JCFS* 2016; 25(1): 212-30.
- [5] Okuda M, Martins S, Wall M, Chen C, Santaella TJ, Ramos M, et al. Do parenting behaviors modify the way sensation seeking influences antisocial behaviors? *JCPP* 2019; 60(2): 169-77.
- [6] Huang CC, Greene L, Chen Y, Cheung S, Wei Y. Resilience and Emotional and Behavioral Problems of Adolescents in China. *Child youth serv rev* 2018; 5(10): 1-15.
- [7] Carubia B, Becker A, Levine BH. Child psychiatric emergencies: updates on trends,clinical care, and practice challenges. *Curr Psychiatry Rep* 2016; 18(4): 1-41.
- [8] Min MO, Minnes S, Park H, Ridenour T, Kim JY, Yoon M, et al. Developmental trajectories of externalizing behavior from ages 4 to 12: Prenatal cocaine exposure and adolescent correlates. *Drug Alcohol Depend* 2018; (192): 223-32.
- [9] Saadati M. A Sociological Study of the Role of Social Process in Explaining Risky Behaviors. *Stra Res Soc Issu Iran* 2020; 9(2): 109-34. [Farsi]
- [10] Williams LR, Degnan KA, Perez-Edgar KE, Henderson HA, Rubin KH, Pine DS, et al. Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *J Abnorm Child Psychol* 2009; 37(8): 1063-75.
- [11] Mohammad T, Nooraini I. Routine activity theory and juvenile delinquency: The roles of peers and family monitoring among Malaysian adolescents. *Child Youth Ser Rev* 2021; 3(2): 105-21. [Farsi]

- [12] Caso L, Greco A, Florio E, Palena N. Assessment of Family, Peers and Externalising Behaviour Dimensions in Adolescence: The Proposal of a Comprehensive Instrument (FPEB). *Int J Environ Res Public Health* 2021; 18(5): 24-7.
- [13] Gao M, Du H, Davies PT, Cummings EM. Marital conflict behaviors and parenting: Dyadic links over time. *J Family Relations* 2019; 68(1): 135-49.
- [14] Rebicova ML, Veselska ZD, Husarova D, Klein D, Geckova AM, Van-Dijk JP, et al. Does family communication moderate the association between adverse childhood experiences and emotional and behavioural problems. *BMC Public Health* 2020; 20(1): 1-7.
- [15] Klemera E, Brooks FM, Chester KL, Magnusson J, Spencer N. Self-harm in adolescence: protective health assets in the family, school and community. *Int J Public Health* 2017; 6(2): 631-8.
- [16] Bifulco A, Schimmenti A, Moran P, Jacobs C, Bunn A, Rusu AC. Problem parental care and teenage deliberate self-harm in young community adults. *Bull Menninger Clin* 2014; 78(2): 95-114.
- [17] Salimibajstany C. Investigating the predictive role of Iranian family structure components on adolescents' feelings of loneliness. *Consulting Research* 2015; 14(54): 79-95.
- [18] Huang CC, Chen Y, Greene L, Cheung S, Wei Y. Resilience and emotional and behavioral problems of adolescents in China: Effects of a short-term and intensive mindfulness and life skills training. *Child Youth Serv Rev* 2019; (10): 291-7.
- [19] Santesteban EO, Ramos-Olazagasti MA, Eisenberg RE, Wei C, Bird HR, Canino G, et al. Parental warmth and psychiatric disorders among Puerto Rican children in two different socio-cultural contexts. *J Psychiatr Res* 2017; 5(87): 1-3.
- [20] Bully P, Jaureguizar J, Bernaras E, Redondo I. Relationship between parental socialization, emotional symptoms, and academic performance during adolescence: The influence of parents' and teenagers' gender. *Int J Environ Res Public Health* 2019; 16(12): 22-31.
- [21] Fawole A, Yusuf M, Obor D. Could my home be responsible for this? Adolescents' reports on family situations and delinquency in Iwo, Osun State, Nigeria. *Bangladesh e-Journal of Sociology* 2020; 17(1): 1-20.
- [22] Bhide S, Sciberras E, Anderson V, Hazell P, Nicholson JM. Association between parenting style and socio-emotional and academic functioning in children with

- and without ADHD: a community-based study. *J Atten Disord* 2019; 23(5): 463-74.
- [23] Hughesdon KA, Ford JD, Briggs EC, Seng JS, Miller AL, Stoddard SA. Interpersonal trauma exposure and interpersonal problems in adolescent posttraumatic stress disorder. *J Trauma Stress* 2021; 34(4): 733-43.
- [24] Vuoksimaa E, Rose RJ, Pulkkinen L, Palviainen T, Rimfeld K, Lundström S. Higher aggression is related to poorer academic performance in compulsory education. *J Child Psy* 2021; 62(3): 327-38.
- [25] Rahmani M, Qasemi A, Hashemianfar A. The effect of social relations on the occurrence of high-risk behaviors of adolescents in Bojnourd. *J Appl Soci* 2016; 27(1): 1-26.
- [26] Sabbagh Zadeh A, Vaziri Nejad R, Khalili P, Doosti AR, Sabzevari S. The Effect of Healthy Lifestyle Education on the Quality of Life of the Elderly in Rafsanjan: A Quasi-Experimental Study. *JRUMS* 2021; 20(5): 553-9.
- [27] Achenbakh A, Thomas M, Rescoler A, Leslie A. Manual for the ASEBA school-age forms & profiles: child behavior checklist for ages 6-18, teacher's report form, youth self-report: an integrated system of multi-informant assessment. *Uni Ver Res Cent Child Youth Fam* 2001; 73-100.
- [28] Minaee A. Adaptation and standardization of Child Behavior Checklist, Youth Self-report, and Teacher's Report Forms. *JOEC* 2006; 6(1): 529-58.
- [29] Ghamari-Givi H, Khoshnodi-Chamachaei B. Comparison of social skills, mental health and academic performance in children with divorced, divorced and normal parents. *J Fam Stud* 2015; 69-92. [Farsi]
- [30] Radfer Sh, Zarei E, Sudani M, Moallem M. Develop a parenting education package and evaluate its effectiveness on reducing adolescents' emotional and behavioral problems. PhD Thesis. Faculty of Literature and Humanities; University of Hormozgan; 2021: 115- 120. Not published. [Farsi]
- [31] Hashemi R, Goodarzi MA. The effect of behavioral training of mothers with conduct disorder children on decreasing aggression in their children. *J Exc Coun Psy* 2016; 5(19): 106-21. [Farsi]
- [32] Hejazi N, Babakhani N, Ahmadi N. The effectiveness of interpersonal communication skills training on aggression and impulsive behaviors among high school students. *J RES* 2016; 12(40): 25-38. [Farsi]

- [33] Vega A, Cabello R, Megías-Robles A, Gómez-Leal R, Fernández-Berrocal P. Emotional intelligence and aggressive behaviors in adolescents: a systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse Eur J Public Health* 2021; 1524838021991296.
- [34] Bartels M, Hendriks A, Mauri M, Krapohl E, Whipp A, Bolhuis K, et al. Childhood aggression and the co-occurrence of behavioural and emotional problems: results across ages 3–16 years from multiple raters in six cohorts in the EU-ACTION project. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2018; 27(9): 1105-21.
- [35] Nasiriyah N, Memarian R, Rasekhi AA. The effect of parents 'communication skills training program on adolescent female students' self-esteem. *Payesh* 2021; 20(2): 191-9. [Farsi]
- [36] Ashkan S, Afrooz Gh, Talebi M, Abri F. Comparison of the effectiveness of group management parenting training and resilience in reducing adolescent behavioral problems. *Emp Exc Child* 2014; 5(2): 1-15. [Farsi]
- [37] Pornemat M, Alizade H, Farrokhi N. The effectiveness of parental encouragement education package on increasing social interest in adolescents with behavioral disorders. *J Edu Manag Res* 2019; 11(41): 161-72. [Farsi]

The Effectiveness of Parenting Education Package on Reducing the Problems of Aggression and Breaking the Law in Adolescents: A Quasi-Experimental Study

Shiva Radfar^۱, Eghbal Zarei^۲, Mansour Sodani^۳, Mahnaz Moallem^۴

Received: 22/07/21 Sent for Revision: 26/09/21 Received Revised Manuscript: 21/12/21 Accepted: 22/12/21

Background and Objectives: Parenting as a set of behaviors by parents to raise their children has always been a challenging topic for parents and educating parents is one of the basic ways to reduce these challenges. The aim of this study was to determine the effectiveness of parenting education package on reducing the problems of aggression and lawlessness in adolescents in Ahvaz.

Materials and Methods: The present study was a quasi-experimental design with experimental and control groups with pretest-posttest. Out of all parents with adolescent children with aggression and lawlessness problems referred to Ahvaz counseling centers in 2020, 34 people were selected and randomly (lottery) divided into experimental (17 people) and control (17 people) groups. The experimental group was trained in parenting package for 8 sessions and the control group did not receive any training. The Child Behavior Checklist (CBCL) was used to collect data. Data were analyzed using one-variable analysis of covariance.

Results: The results showed that parenting education had a significant effect on the score of law-breaking problems ($F=18.335, p<0.001$) and aggression ($F=15.346, p<0.001$).

Conclusion: Based on the findings of the present study, it can be concluded that the developed package of adolescent parenting is effective in improving the problems of aggression and lawlessness of adolescents, and in order to improve the behavioral problems of adolescents, this package is recommended to the parents.

Key words: Education, Parenting, Adolescents, Aggression

Funding: This study did not have any funds.

Conflict of interest: None declared.

Ethical approval: The Ethics Committee of Hormozgan University of Medical Sciences approved the study (IR.HUMS.REC.1400.110).

How to cite this article: Shiva Radfar, Eghbal Zarei, Mansour Sodani, Mahnaz Moallem. The Effectiveness of Parenting Education Package on Reducing the Problems of Aggression and Lawlessness in Adolescents: A Quasi-Experimental Study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2022; 21 (1): 17-32. [Farsi]

1. PhD. Counseling, Department of Counseling, Faculty of Humanities, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran, ORCID: 0000-0002-4971-5088

2- Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran ORCID: 0000-0002-3209-1803

(Corresponding Author): Tell: (076) 32242820, Fax:(076) 32242820, Email: eghbalzarei2010@yahoo.com

3- Professor, Department of Counseling, Faculty of Education & Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

4- Professor, Department of Educational Technology & Literacy, Towson University, Maryland, US